

Nasilje nad lezbijkami in geji v Sloveniji: primerjava podatkov iz raziskav 2003–2004 in 2014–2015

Abstract

Violence against Lesbians and Gays in Slovenia: Comparing Data from Research Conducted in 2003–2004 and 2014–2015

The authors present the results of research on violence against lesbians and gays that was conducted as part of a study on the everyday life of gays and lesbians in Slovenia. The study was first conducted in 2003–2004, and repeated in 2014–2015. Wherever possible, the results were analysed comparatively in order to identify possible changes in the ten-year period. The authors focused on the different forms of violence (physical, psychological, sexual), the perpetrators of violence, and the environments in which violence occurs (public spaces, private spaces (family, intimate partnerships), school and work settings). The data shows that the majority of lesbians and gays are still targeted by violence, which is practically as common as it was ten years ago. However, the occurrence of violence against lesbians and gays has almost doubled in school settings. Lesbians are still more commonly victims of violence in the private sphere (family), while gays are more frequently victims of violence in the public sphere.

Keywords: violence, gays, lesbians, everyday life, coming out, transparent closet

Roman Kuhar is a Full Professor and Dean at the Faculty of Arts, University of Ljubljana. (roman.kuhar@ff.uni-lj.si)

Alenka Švab is a Full Professor at the Faculty of Social Sciences, University of Ljubljana. (alenka.svab@fdv.uni-lj.si)

Povzetek

V članku predstavljamo rezultate o nasilju nad lezbijkami in geji iz raziskave o vsakdanjem življenju gejev in lezbijk v Sloveniji, ki je bila izvedena dvakrat – prva raziskava v letih 2003–2004 in ponovitvena v letih 2014–2015. Rezultati so bili, kjer je bilo mogoče, analizirani primerjalno, da bi identificirali spremembe v desetletnem obdobju, pri čemer je bila pozornost usmerjena v različne oblike nasilja (fizično, psihično, seksualno), akterje (povzročitelji nasilja) ter v okolja, v katerih se nasilje dogaja (javni prostor, zasebnost (družina, partnerstvo), šolsko in delovno okolje). Primerjava podatkov je pokazala, da je nasilje danes tako rekoč v enaki meri kot pred desetimi leti še vedno izkušnja večine lezbijk in gejev, nasilje v šolskem okolju pa se je celo podvojilo. Prav tako se ohranja vzorec, po katerem so lezbijke v večji meri žrtve nasilja v zasebnosti (družini), geji pa v javnem prostoru.

Ključne besede: nasilje, geji, lezbijke, vsakdanje življenje, razkritje, transparentni klozet

Roman Kuhar je redni profesor in dekan Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani. (roman.kuhar@ff.uni-lj.si)

Alenka Švab je redna profesorica na Fakulteti za družbene vede Univerze v Ljubljani. (alenka.svab@fdv.uni-lj.si)

Ni me strah fizičnega nasilja. Fizična bolečina je bolečina, ki jo znam prenesti. Čustva pa pobegnejo in jih ne moreš ujeti. Če te boli, obstajajo zdravila, tablete.

Samo za čustva pa ne vem ...

(Vanja, 19, 2004, o strahu pred homofobičnim nasiljem)

Uvod

Kako lahko pojasnimo homofobično nasilje? Klasična teorija, s katero so avtorji pojasnjevali različne oblike nasilja iz sovraštva, tudi homofobično nasilje, je teorija družbene identitete (Tajfel in Turner, 1986). Ta predvideva, da posamezniki vstopamo v družbene skupine in se z njimi identificiramo glede na razlike, ki jih vzpostavimo v odnosu do drugih skupin. Pripadnost posameznika določeni družbeni skupini, kar je izvor njegove identifikacije, je torej definirana skozi vzpostavitev razlike z drugimi družbenimi skupinami. Tajfel in Turner to poimenujeta skupine »in« in »out«, pri čemer je ključno dejstvo, da svojo skupino praviloma ocenjujemo, razumemo in interpretiramo kot boljšo od preostalih skupin. Pri tem vzpostavljamo tako imenovane varljive korelacije, ki temeljijo na dveh psiholoških procesih: *selektivni percepciji* (o skupini »out« sprejemamo predvsem tiste informacije, ki so skladne z našo (negativno) predstavo o tej skupini) in *selektivnem spominu* (gre za izključevanje tistih informacij, ki motijo selektivno percepcijo in niso skladne z obstoječo predstavo o skupini »out« – povedano drugače: bolj si zapomnimo tisto, kar potrjuje naše predstave, kot pa tisto, kar prevprašuje in spodjeda te predstave. Prav zato je težko spreminjati predstave, ki temeljijo na predsodkih in stereotipih).

Teorija družbene identitete pojasnjuje, da je gonilo nasilja iz sovraštva potreba oziroma želja po ločevanju lastne skupine od drugih skupin. Vsaka družbena skupina namreč oblikuje kriterije članstva v tej skupini, ki so definirani skozi favoriziranje skupine »in« na račun skupine »out«. Primarno gonilo nasilja je torej občutek ogroženosti s strani drugih skupin (v našem primeru s strani skupnosti LGBT).

Gregory Herek (2004) v svoji funkcionalistični analizi heteroseksizma in seksualnih predsodkov naredi še korak naprej. Sprašuje se namreč, kakšna je »psihološka nagrada«, ki jo posameznik pridobi, ko izvaja nasilje iz sovraštva. Razlikujemo med različnimi funkcijami homofobije, a za našo razpravo sta pomembni predvsem dve: vrednotno-ekspresivna in družbeno-ekspresivna funkcija. V prvem primeru – podobno kot izhaja iz teorije družbene identitete – posameznik izvaja nasilje, ker s tem utrjuje svoj vrednotni sistem in jasno izraža, da v njegovem vrednotnem sistemu homoseksualnost velja za nesprejemljivo, bolno, grešno

ipd. V drugem primeru je posameznikova psihološka nagrada, ki jo pridobi zaradi nasilja nad LGBT-skupnostjo, utrditev svojega položaja v lastni skupini. Če je namreč »pretepanje pedrov« nekaj, kar ta skupina vrednoti in ceni visoko, potem posameznik, ki to stori, utrdi svoj položaj v tej skupini. Klasičen primer, ki ga navaja tudi Herek, so najstniške skupine, ki z nasiljem nad geji utrjujejo svojo (domnevno pravo) moškost tradicionalne spolne vloge. Kot namreč pojasnjuje Raewyn Connell (1995), projekt hegemonne moškosti ni zgolj oblika podjarmljenja žensk, temveč tudi hierarhizacija moškosti, pri čemer je gejevska moškost klasičen primer podrejene moškosti. Comstock (1991) na podlagi ameriških statistik ugotavlja, da so storilci homofobičnega fizičnega nasilja praviloma mladi moški iz delavskega in srednjega razreda, kar po njegovem mnenju pomeni, da se pri pojasnjevanju tovrstnega nasilja ni smiselno opirati primarno na psihološke dimenzije, temveč predvsem na sociološke in sociokulturne. Homofobično nasilje je namreč za mlade moške, kot poudarja Hopkins (1992), pomemben vir njihovega »delanja« spola (ang. *doing gender*), pri čemer je zanimiv paradoks ta, da je moškost sicer razumljena kot nekaj naravnega, hkrati pa tako krhka, da jo je vedno znova treba braniti z nasiljem. Homofobično nasilje je torej primarno sociokulturno vprašanje, saj se zdi, da je prav heteronormativna kultura tista, ki od mladih moških pričakuje tovrstno izražanje njihove moškosti.

Tovrstno razumevanje homofobičnega nasilja je tudi v izhodišču kritične analize predstavljenih teoretskih modelov. Nicholas Guittar (2013) namreč ugotavlja, da s teorijo družbene identitete ni mogoče odgovoriti na vprašanje, zakaj je prav seksualnost tista, ki jo posamezniki izberejo za točko razlikovanja in na podlagi nje nasilno delujejo. Povedano drugače: zakaj je prav dualnost heteroseksualnost-homoseksualnost tisto, kar poganja nasilje in ne kakšne druge razlike?

Guittar (2013) meni, da je pri pojasnjevanju homofobičnega nasilja treba upoštevati sporočila naše kulture (ang. *cultural messages*), ki jih prejemamo na različnih ravneh: posredujejo nam jih tako člani naše družbene skupine (npr. starši v družini), kot tudi širše družbene institucije (npr. mediji, šola itn.). Ta sporočila vplivajo na naše delovanje. V določenih okoliščinah na nas lahko prenašajo »strah«, kar povzroča občutek moralne panike. Gre za tiste situacije, kjer omenjena sporočila definirajo določeno skupino ali posameznike kot ogrožajoče naše vrednote. Guittar (2013) meni, da se v takšnih okoliščinah moralna panika lahko manifestira v obliki »mikropanike«, kar pomeni, da določeni posamezniki nasilno odreagirajo na sicer široko sprejete podobe/sporočila, da je heteroseksualnost edina legitimna oblika seksualnosti. Guittar (2013) torej meni, da lahko posamezne homofobične nasilne incidente razumemo kot manifestacije mikropanike pri posameznikih, ki živijo v družbi, prežeti s homofobičnimi sporočili. Mikropanika je torej manifestacija moralne panike na individualni ravni in odgovarja na vprašanje, zakaj je prav seksualnost tisto področje, na podlagi katerega posamezniki izvajajo nasilna dejanja.

Pri tem prihaja do zanimivega nasprotja s klasičnimi kriminološkimi pojasnitvami delinkventnega vedenja. Za tovrstno vedenje naj bi bili značilni tesna povezava

z manjšo družbeno oziroma vrstniško skupino in krhka povezava z vrednotami širše družbe, ki nasilje in delinkventno vedenje zavrača. V primeru homofobičnega nasilja pa, pojasnjuje Guittar, imajo storilci tega nasilja trdne navezave na širšo (homofobično) družbo, saj nasilno »branijo« njene heteronormativne vrednote – celo tako zelo, da cilj opravičuje sredstvo (nasilje). Guittar ob tem, povzemajoč Sykesa in Matzo (1957), poudarja, da je najpogostejša tehnika opravičevanja nasilja nevtralizacija – to je zanikanje žrtve. Nasilje, ki je izvršeno, je razumljeno kot pravična kazen (Guittar, 2013).

Dobra ilustracija tega je znameniti napad na Cafe Open leta 2009 v Ljubljani. Storilci, ki so v tednu parade napadli LGBT prijazen lokal, so na sodišču pojasnjevali, da sicer nimajo nič proti gejem, le da ti ne smejo vzgajati otrok. Nasilen napad na lokal so torej opravičevali z domnevnim družbenim soglasjem, ki je takrat obstajalo, da so istospolne družine nevarne in nenaravne za vzgojo otrok. Resnične žrtve, v njihovi nevtralizaciji, so bili torej otroci in ne pretepeni geji.

V pričujočem članku predstavlja rezultate dveh socioloških raziskav o vsakdanjem življenju gejev in lezbijk, ki sva jih izvedla v desetletnem presledku. Med različnimi vidiki in temami vsakdanjega življenja je bilo tudi vprašanje nasilja nad lezbijkami in geji. Rezultati tako prinašajo informacije o razsežnostih nasilja zaradi spolne usmerjenosti, o oblikah, storilcih oz. storilkah nasilja in socialnih krogih, v katerih se nasilje dogaja. Podatki so bili zbrani tako s kvantitativno kot s kvalitativno metodologijo (več o tem v nadaljevanju članka), kar omogoča ne le vpogled v statistične podatke o nasilju, temveč tudi bolj poglobljeno študijo izkušenj nasilja v zasebni in javni sferi (nasilje v družini, v partnerstvu, v javnih prostorih, na delovnem mestu, v šoli ipd.). Pri analizi v tem članku sva posebno pozornost namenila razlikam po spolu, saj so se te v nekaterih primerih pokazale kot statistično značilne, še zlasti ko govorimo o delitvi zasebno/javno. Ker je bila druga raziskava koncipirana kot ponovitevna, sva se pri njej v največji mogoči meri držala prvotne zastavitve empiričnega dela prve raziskave, kar nama je omogočilo primerjavo morebitnih sprememb v presledku desetih let.

Članek je strukturiran v naslednja poglavja: predstavitev poteka in metodologije ter sociodemografskih podatkov za obe raziskavi, analiza rezultatov obeh raziskav glede nasilja nad geji in lezbijkami, sledi pa sklepni diskusijski del, v katerem strneva in reflektirava rezultate obeh raziskav v primerjalni perspektivi in širšem družbenem kontekstu.

Podatki o raziskavah o vsakdanjem življenju lesbijk in gejev v Sloveniji 2003–2004 in 2014–2015

Prva raziskava: 2003–2004¹

Prva sociološka raziskava o vsakdanjem življenju lesbijk in gejev v Sloveniji je bila izvedena med letoma 2003 in 2004 (glej Švab in Kuhar, 2005), in sicer v dveh delih. Prvi je zajemal kvantitativno raziskavo z anketnim vprašalnikom (anketiranje je bilo izvedeno *face-to-face*), drugi pa kvalitativno raziskavo s fokusnimi skupinami.

Poglaviten namen kvantitativnega dela empirične raziskave je bil najprej identificirati ključne determinante družinskih in socialnih kontekstov vsakdanjega življenja gejev in lesbijk, saj o tej socialni manjšini do takrat še nismo imeli sistematičnih podatkov. Ti podatki pa so bili v nadaljevanju tudi podlaga za kvalitativni del, kjer sva se poglobila v raziskovanje posameznih problemov, ki sva jih na podlagi statističnih podatkov identificirala kot najpomembnejše in potrebne poglobljenega dodatnega raziskovanja: razkritje, intimna partnerstva ter družinsko življenje in nasilje (za več informacij glej Švab in Kuhar, 2005).

Anketiranje je potekalo od konca marca do začetka julija 2003. Vzorec je sestavljalo 443 samoidentificiranih lesbijk in gejev, od tega 151 (34 %) žensk in 292 moških (66 %). Starost anketirancev je bila od 16 do 60 let, njihova povprečna starost pa je bila 28 let.

Večina anketirancev in anketirank (62,1 %) je v času anketiranja živela v večjem mestu (Ljubljani ali Mariboru). Nekaj več kot 14 % jih je bilo s podeželja, podoben delež pa tudi iz manjšega mesta (Celje, Kranj, Nova Gorica in podobno) ali iz kraja (med manjšim mestom in podeželjem).

Večina vključenih v raziskavo je imela srednješolsko izobrazbo (54,2 %), 28 % pa dokončano višjo ali visoko šolo, medtem ko jih je 8,7 % imelo dokončano osnovno šolo, 5,3 % poklicno, 3,7 % pa specializacijo, magisterij ali doktorat.

Največji delež so v vzorcu tvorili zaposleni (41,6 %), sledili so študenti (36,1 %), v manjšem delu pa so bili v vzorec zajeti dijaki (8,4 %), brezposelni (6,6 %) ter samozaposleni (4,1 %). Večina (59,7 %) anketirancev in anketirank je bilo v partnerski zvezi.

V kvalitativnem delu raziskave je bilo od maja do junija 2004 izvedenih sedem po spolu ločenih fokusnih skupin (štiri moške in tri ženske), v katerih je sodelovalo 36 oseb, 19 moških (53 %) in 17 žensk (47 %). Večina je bila iz Ljubljane ali Maribora (81 %), 6 % iz manjšega mesta, 8 % iz večjega kraja ter 6 % s podeželja. Povprečna

¹ Podatki so bili zbrani v okviru ciljnoraziskovalnega projekta *Družinski in socialni konteksti življenja istospolno usmerjenih v Sloveniji* (2002–2004). Nosilka projekta je bila Alenka Švab, soavtor in sodelavec na raziskavi pa tudi Roman Kuhar, financerja sta bila Ministrstvo za šolstvo, znanost in šport ter Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve, sofinancer Open Society Institute New York.

starost sodelujočih je bila 27 let, najmlajši je imel 19, najstarejši pa 40 let. Po doseženi izobrazbi je bila struktura sodelujočih v fokusnih skupinah naslednja: 58 % jih je končalo srednjo šolo, 28 % fakulteto, po 6 % osnovno šolo ali višjo strokovno šolo, poklicno šolo pa je imelo 3 % sodelujočih. Med sodelujočimi je bilo največ (53 %) študentov in študentk (tako dodiplomskih kot podiplomskih), 31 % je bilo zaposlenih, po 8 % pa dijakov ter brezposelnih. Večina (67 %) je bila v času izvedbe fokusne skupine v istospolni partnerski zvezi.

Ponovitvena raziskava: 2014–2015²

V ponovitveni raziskavi *Vsakdanje življenje gejev in lezbijk II*, ki je bila izvedena med letoma 2014 in 2015, sva sledila prvi raziskavi tako v metodološkem kot tematskem pogledu, zato je bila tudi ta razdeljena na kvantitativni del z anketami in kvalitativni del s fokusnimi skupinami.

Anketiranje je potekalo od maja do septembra 2014, tokrat s spletnim vprašalnikom, ki so ga izpolnjevali samoidentificirani geji in lezbijke. Vzorec je sestavljalo 1145 oseb, med njimi 417 žensk (36,5 %) ter 727 moških (63,5 %).³

Starost se je gibala med 16 in 76 leti, v povprečju pa so bili stari 30 let.

Anketiranke in anketiranci so v času anketiranja v večini živeli v večjem mestu (Ljubljana ali Maribor) (59,5 %), 25,9 % jih je živelo bodisi v manjšem kraju bodisi na podeželju.

Kar se tiče izobrazbe, je bilo v vzorcu 4,9 % anketirancev in anketirank z dokončano osnovno šolo, 6,8 % s poklicno izobrazbo, 41,1 % s srednješolsko izobrazbo, 38,2 % pa jih je imelo višješolsko oz. visokošolsko (univerzitetno) izobrazbo, ter 8,9 % specializacijo, magisterij ali doktorat.

Samozaposlenih je bilo 10,9 % anketirank in anketirancev, 42,3 % pa je bilo zaposlenih. Študentov je bilo 28,1 %, 6,9 % dijakov in dijakinj, 9,0 % pa brezposelnih. V času anketiranja je bilo 57,8 % anketirank in anketirancev v partnerski zvezi.

V kvalitativnem delu sva med decembrom 2014 in junijem 2015 izvedla osem, tudi tokrat po spolu ločenih fokusnih skupin (4 moške in 4 ženske) s 36 osebami (18 moškimi in 18 ženskami).

Povprečna starost udeležencev je bila 26,1 leta. Večina lezbijk (66,6 %) je bila v tem času v partnerski zvezi, gejev je bilo takih 44,4 %. Tretjina jih je v času odraščanja živela v ruralnem okolju ali v manjšem mestu, večina (80,6 %) pa v večjem

² Podatki so bili zbrani v okviru projekta DIKE (Empowerment of LGBT Persons and NGOs for the Elimination of Systemic and Structural Discrimination of LGBT People, Enhancement of Active Citizenship, Rule of Law, Democracy and Social Justice) s finančno podporo EGP 2009–2014, koordinator projekta je bila DIC Legebitra, vodja projekta Mitja Blažič. Avtorja raziskave sva Roman Kuhar in Alenka Švab.

³ Za preliminarne podatke glej Kuhar in Švab, 2014b.

mestu (Ljubljana ali Maribor). Skoraj polovica (47,2 %) je imela srednješolsko izobrazbo (npr. gimnazija), 41,7 % pa višješolsko ali univerzitetno izobrazbo. Polovica sodelujočih je bilo študentov in študentk, 33,3 % pa je bilo zaposlenih.

Poleg treh glavnih tem, ki sva jih zajela v kvalitativnem delu, je bil v kvalitativnem delu ponovitvene raziskave tudi sklop vprašanj o poznavanju zakonodaje s področja LGBT.

Rezultati

Izkušnja in vrste nasilja

Tako kot prejšnje raziskave (npr. Velikonja in Greif, 2001)⁴, sta tudi obe raziskavi o vsakdanjem življenju gejev in lezbijk potrdili, da je nasilje zaradi spolne usmerjenosti izkušnja za skoraj polovico anketirank in anketirancev (glej Švab in Kuhar, 2005; Kuhar in Švab, 2014a).

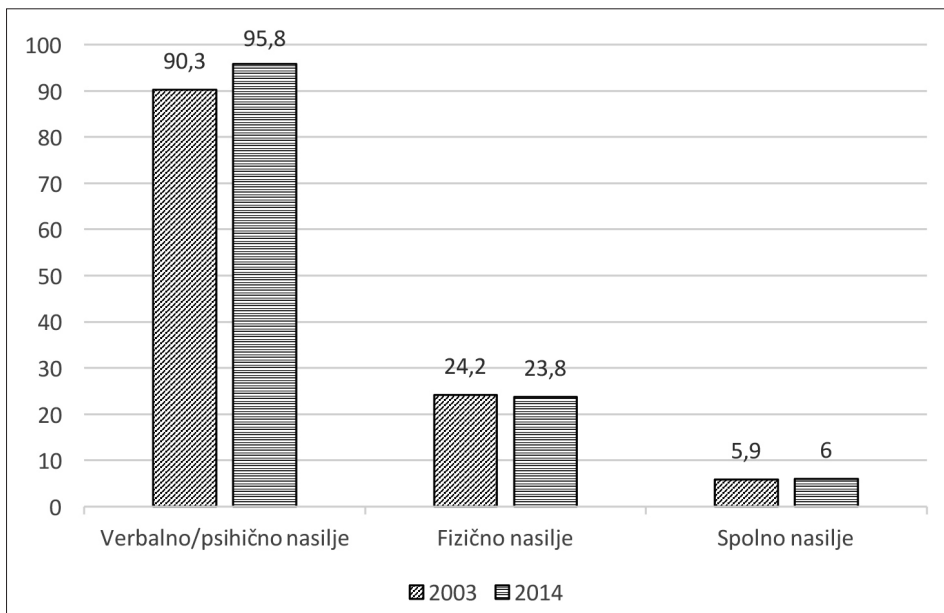
V anketi smo v obeh raziskavah razlikovali med tremi vrstami nasilja: fizično, psihično in spolno nasilje. Rezultati ponovitvene raziskave so primerljivi s tistimi izpred desetih let. Leta 2003 je 53,3 % vprašanih poročalo, da so bili zaradi spolne usmerjenosti že žrtev homofobičnega nasilja. Leta 2014 je ta delež podoben: 50,3 % vprašanih je že doživelo nasilje zaradi svoje spolne usmerjenosti.

V večini primerov gre za psihično nasilje, kot je posmehovanje, izsiljevanje ali žaljenje (95 %). Sledi fizično nasilje – tega je izkusila četrtnina vprašanih (24,6 %), spolno nasilje pa je doživelo 6 % vprašanih. Tudi pred desetimi leti smo zabeležili podobno razporeditev glede izkušenj s posameznimi tipi nasilja. Glavnina poroča o psihičnem nasilju, sledi mu fizično nasilje in nato spolno. Statistično značilno razliko ($p = 0,006$) med obema raziskavama je zaznati pri psihičnem nasilju, saj je leta 2014. leta 5 % več vprašanih poročalo o izkušnji tovrstnega nasilja, kar je zagotovo povezano tudi z višjo stopnjo prepoznavnosti in senzibilnosti za tovrstno nasilje.

Pogostnost nasilja

Za večino tistih, ki imajo izkušnjo nasilja, ta ni bila enkratna, temveč nekajkratna. Čeprav se je količina nasilja v desetletnem obdobju nekoliko zmanjšala, pa se je vseeno statistično značilno spremenila pogostnost izkušenj nasilja pri tistih, ki to izkušnjo imajo. Anketiranke in anketiranci so leta 2014 pogosteje poročali, da so bili žrtev nasilja nekajkrat ali pogosto.

⁴ Anketa o diskriminaciji na osnovi spolne usmerjenosti, ki so jo leta 2001 izvedli v nevladni organizaciji Škuc LL v sodelovanju z ILGA Europe, je pokazala na visoko stopnjo nasilja, ki mu je izpostavljena homoseksualna populacija, saj je skoraj vsak drugi, ki je sodeloval v omenjeni anketi, omenil, da je bil zaradi svoje spolne usmerjenosti že žrtev nasilja ali nadlegovanja (Velikonja in Greif, 2001).



Graf 1: Izkušnje nasilja zaradi spolne usmerjenosti (po tipih; %)

Storilci/-ke

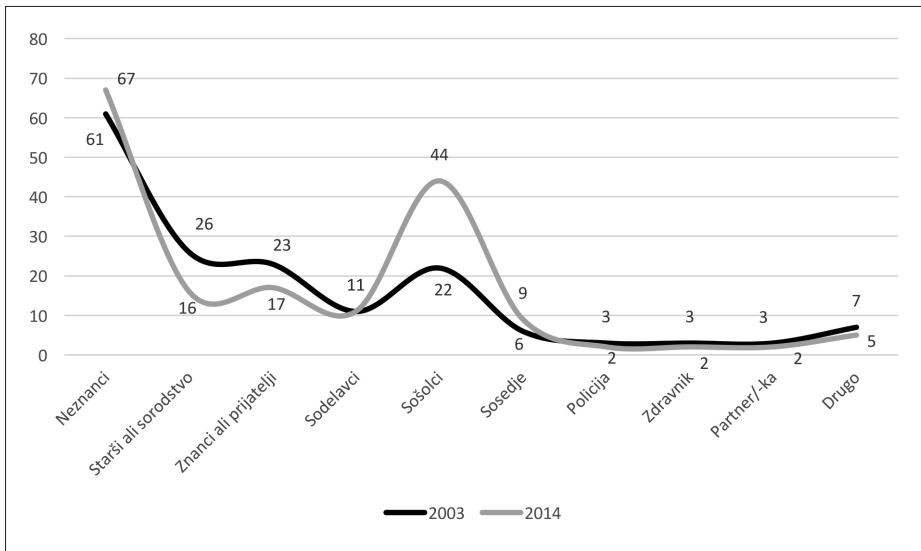
Med tistimi, ki so nasilje izvajali, še vedno – tako kot leta 2003 – prednjačijo »neznanci«. Glavnina homofobnega nasilja se torej zgodi v javnem prostoru (ulica, bari ipd.) s strani neznancev. Anketiranke in anketiranci v vzorcu iz leta 2014 so statistično značilno manj pogosto poročali, da so homofobno nasilje izvajali starši oziroma sorodstvo. Leta 2003 je o tem poročalo skoraj 26 % vprašanih, leta 2014 pa se je ta delež zmanjšal na 16 %. O nasilju v družini piševa v nadaljevanju članka.

Tabela 1: Kolikokrat ste doživeli nasilje zaradi svoje spolne usmerjenosti? (%)

	Enkrat	Nekajkrat	Pogosto	Doživljam ga nenehno
2003	14,0	67,8	10,6	6,8
2014	10,0	74,3	13,2	2,0
Skupaj	11,5	71,9	12,2	3,8

Heteroseksualizacija javnega prostora

Tako podatki iz ankete kot pričevanja sodelujočih v fokusnih skupinah kažejo na relativno visoko stopnjo heteroseksualizacije javnega prostora v slovenski



Graf 2: Kdo je izvajal nasilje, ki ste ga doživeli zaradi svoje spolne usmerjenosti? (%)

družbi. Kakršnakoli pojavnost homoseksualnosti v javnosti (npr. držanje za roke med istospolnima partnerjema) je vedno že povezana z grožnjo nasilja in ponovne vzpostavitve nevidnosti homoseksualnosti v javnem prostoru. Grožnja nasilja in nekakšni foucaultovski heteronormativni panoptikon vzpostavljata »samonadzorovanje« gejev in lezbijk, ki se nasilju izognejo z različnimi strategijami, kot je na primer mimikrija.

Mislím, te gledajo kakšni stari potrebni dedci, ki tega ne razumejo in imajo kakšne verbalne zadeve za povedati, drugače pa fizičnega nasilja pa nikoli (nisem izkusila). Opazke pa kaki starejši gospodje, ki ti imajo kaj povedati in ti res ni prijetno, ker se res počutiš kot en pornič, ko sediš tam. (Meta, 24, 2014)

Midva nisva izkazovala nekih čustev na javnem kraju. Pred ožjimi prijatelji, ki so vedeli za naju, ja, ni problema, drugače ne. [...] Jaz sem se bal zgražanja, nesprejemanja, bal sem se verbalnega napada, tudi fizičnega, v Sloveniji. Ko sva šla pa po Evropi, pa ja, ni problema. Tam sva se držala za roke, poljubljala, jaz nisem bil zadržan ... Kar se pa tiče Slovenije, pa ne, si ne predstavljam to delati, ni šans. Tega si nisem nikoli predstavljal. Tam te vsi poznajo. (Luka, 24, 2014)

Včasih si tega želim in primem partnerja za roko, ampak me potisne stran. Saj razumem, da je tukaj nekakšen strah, ampak saj je tudi mene strah. Ne bi se recimo sprehajal po Fužinah z roko v roki. To bi bilo malo hudo, ne. Ampak tako, če je priložnost, ponoči, zakaj pa ne. (Andrej, 25, 2004)

Edinokrat, ko sva se s punco držali za roke, mi je neki gospod rekel neko tako ekstremno grdo opazko, da naj grem ven iz Slovenije, in še par kletvic, tako da sva to opustili zaradi lastne varnosti. (Neža, 24, 2014)

Kljub vsemu pa nekateri anketiranci menijo, da se heteronormativnost javnega prostora, vsaj v Ljubljani, vendarle počasi rahlja.

Bilo je nekaj reakcij, nekajkrat tu na Prešercu. Večinoma pogledi. Predvsem če kdo pride iz okoliških krajev, Ljubljančanom je itak precej vseeno. (Niko, 26, 2014)

Jaz nikoli nisem imela težav z nobeno zvezo, ko sem bila s punco. Tudi nimam nobenega problema s tem, da bi se skrivala po centru Ljubljane. Ne bova skakali druga po drugi, ker mi ni fajn videti tudi fante in punce, ki to delajo sredi centra, ampak če se pa za roke držiš in si vsake toliko daš lupčka, jaz ne vidim nič takega v tem. Mislim, da je folk že dosti sprejel. Druga mesta in vasi pa mislim, da so bolj zaprta glede tega, in sem potem tudi jaz bolj zadržana. (Meta, 24, 2014)

A tudi v ruralnem okolju imajo naši anketiranci in anketiranke različne izkušnje. Nataša je, na primer, poročala o pozitivni izkušnji življenja na vasi skupaj s svojo partnerko.

Drugače pa se mi zdi, da čeprav živiva v zelo majhni vasi, da tam nikoli ni bil noben problem in se drživa za roke in delava kaj po vrtu in si dava lupčka in vidi soseda, ki je sto let stara, pa se nasmeje in potem sprašuje, če sva cimre. Nima verjetno v besedišču. (Nataša, 32, 2014)

Spolna specifičnost nasilja

Raziskavi sta pokazali na spolno specifične izkušnje nasilja. O fizičnem nasilju pogosteje poročajo moški – pri tem se delež tistih gejev, ki imajo izkušnjo s fizičnim nasiljem, v desetih letih ni bistveno spremenil. Pri lezbijkah je delež tistih, ki imajo izkušnjo fizičnega nasilja zaradi svoje spolne usmerjenosti, nekoliko upadel. Ravno nasprotno pa je pri izkušnjah s psihičnim nasiljem. Medtem ko o tem pogosteje poročajo ženske in je to skorajda univerzalna izkušnja vseh anketirank v našem vzorcu, se je delež moških, ki poročajo o psihičnem nasilju, v zadnjih desetih letih povečal in približal deležu žensk z izkušnjo psihičnega homofobnega nasilja.

Tabela 2: Vrsta nasilja (%)

	2003			2014		
	Fizično nasilje	Psihično nasilje	Spolno nasilje	Fizično nasilje	Psihično nasilje	Spolno nasilje
Moški	28,3	87,5	6,6	29,9	94,7	5,7
Ženske	16,7	95,2	4,8	11,8	97,8	6,6

Medtem ko smo v prvi raziskavi razliko med moškimi in ženskami pri izkušnjah psihičnega nasilja pojasnjevali z večjo senzibilnostjo žensk za tovrstno nasilje, danes opažamo podoben trend tudi pri moških: zavedanje doživljanja psihičnega nasilja je pri anketirankah in anketirancih globoko.

Razlike med spoloma se kažejo tudi pri storilcih nasilja. Čeprav glavčina, več kot 60 % vprašanih, poroča, da so bili storilci homofobičnega nasilja neznanci, najpogosteje v javnem prostoru (pri lezbijkah se je ta delež v drugi raziskavi bistveno povečal, saj je o neznancih kot storilcih nasilnih dejanj poročalo 72 % vprašanih žensk), se pomembna razlika v obeh raziskavah kaže pri storilcih, ki nasilje izvajajo v zasebnem, družinskem prostoru. Tu o nasilju pogosteje poročajo lezbijke, čeprav se je pri obeh spolih delež nasilja, ki ga doživljajo s strani družinskih članov, v zadnjih desetih letih zmanjšal. Manjšina poroča tudi o nasilju, ki so ga izvajali njihovi istospolni partnerji oziroma partnerke.

Tabela 3: Storilci/-ke nasilja (%)

	2003			2014		
	Neznanci/-ke	Družinski člani/-ce	Partner/-ka	Neznanci/-ke	Družinski člani/-ce	Partner/-ke
Moški	63,8	19,1	3,3	64,4	12,5	1,3
Ženske	57,1	38,1	1,2	72,1	23,5	0,8

Porast nasilja v šolskem prostoru

Skrb zbujajoč pa je podatek, da se je v vzorcu iz leta 2014 statistično značilno pogosteje nasilje pojavljalo v šoli: leta 2014 je še enkrat več (44 %) kot leta 2003 (22 %) poročalo, da so bili zaradi svoje spolne usmerjenosti žrtve nasilja s strani sošolcev in sošolk. To je lahko posledica več dejavnikov: deloma to lahko pripišemo večji vidnosti gejev in lezbijk v šolskem prostoru, saj se ti že v času šolanja razkrijejo. Drugi razlog lahko iščemo v večji senzibilnosti anketirancev, ki prepoznajo homofobično nasilje in so nanj pozorni. Ob tem pa ne smemo spregledati niti vloge šole ter učiteljev in učiteljic: odsotnost sistemskega obravnavanja problema homofobije in sploh nasilja v šoli zagotovo vodi k reprodukciji tovrstnega nasilja tudi v šolskem prostoru. Ob tem je informativen tudi podatek iz naše raziskave, da je leta 2003 dobrih 55 % vprašanih potrdilo, da so v času šolanja v osnovni oziroma srednji šoli pri pouku obravnavali homoseksualnost (pri tem zanemarjamo vprašanje, koliko in kako so o tem govorili), medtem ko je leta 2014 o tovrstni razpravi pri pouku poročalo statistično značilno manj vprašanih: 46 odstotkov.

Prijava nasilja

V ponovnitveni raziskavi so bila vključena tudi vprašanja glede prijave nasilja. Večina nasilja ni prijavljenega policiji: 91 % vprašanih nasilja ni prijavilo, preostali (43 oseb) so ga. Razlogi za neprijavo so enaki razlogom, ki so jih naši anketiranke in anketiranci navajali kot vzroke za neprijavo diskriminacije: minimalizacija nasilja in neekonomičnost prijave. Tako je 55 % vprašanih je poročalo, da nasilja niso prijavili, ker ni šlo za tako nasilje, da bi se ga splačalo prijaviti, skoraj 26 % pa jih je zatrnilo, da s prijavo nasilja ne bi ničesar dosegli.

Ena od anketirank je, na primer, neprijavo pojasnila takole: »Na prvo žogo se mi ni zdelo vredno prijavljati, češ da ni bilo tako hudo, vendar sem imela kasneje občutek krivde, ker nasilja nisem prijavila. S tem namreč nisem pripomogla k boju proti nasilju. Kakršnemukoli.« Nekdo drug je pojasnil, da nasilja ni prijavil zato, ker je zadoščenje dobil že s tem, da je poškodoval enega od napadalcev: »Napadlo me je več ljudi. Enega od napadalcev sem poškodoval tudi jaz. Enostavno je bilo to zadoščenje večje, kot pa da bi prijavljal.«

Tabela 4: Nam lahko, prosimo, zaupate, kaj je bil glavni razlog, da nasilja niste prijavili? (%)

Ker ni šlo za tako obliko nasilja, da bi se jo splačalo prijaviti.	54,6
Ker s tem ne bi nič dosegel/-a.	25,7
Ker bi moral/-a ob prijavi razkriti svojo spolno usmerjenost.	6,0
Ker ne zaupam policiji.	4,9
Ker nisem vedel/-a, da to lahko prijavim.	3,5

Podobne odgovore smo dobili tudi na fokusnih skupinah. Sodelujoči so se strinjali, da bi nasilje prijavili, če bi šlo za fizično nasilje ali namerno oškodovanje, z verbalnim nasiljem pa se jim ne da ukvarjati.

(Prijavil bi) edino, če bi se kaka skupina res spravila name, verbalno me niti toliko ne briga. Fizično ja, bi prijavil. Verbalno pa, kar se tiče »a, peder«, ne, boli me klinac. (Luka, 24, 2014)

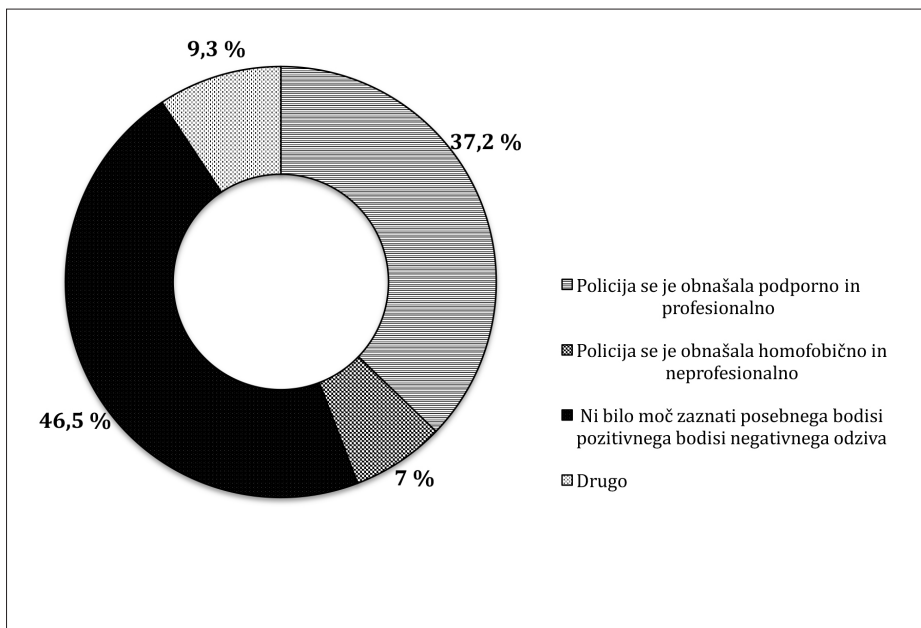
Če bi šlo za nekaj direktnega, z namenom oškodovanja osebe, bi seveda prijavil. Te zadeve na ulici ... Niti se mi ne da s tem ukvarjati, pa tud veš, da ne bo nikamor prišlo. (Niko, 26, 2014)

Odvisno od situacije. Če je samo nesramen komentar, blago rečeno, bi se odzval nanj z nekim sarkastičnim, ciničnim komentarjem, drugače pa bi prijavil, če bi bilo kaj resnejšega. Pozivanje k pretepu bi prijavil, tudi fizično nasilje bi prijavil. (Andrej, 23, 2014)

Na eni od fokusnih skupin v ponovnitveni raziskavi leta 2014 je istospolni par poročal o nadlegovanju, ki ga doživlja po telefonu. Neznanec jima z različnih telefonskih števil pošilja sovražna SMS-sporočila, a sodelujoči menita, da policija ne more storiti kaj bistvenega, dokler nista fizično oškodovani:

[Zalezovanja in nadlegovanja nisva prijavili], ker je problem v tem, da oni [policija, op. a.], dokler se tebi fizično nekaj ne zgodi, praktično ne morejo kaj narediti. Jaz tudi ne morem izvedeti, kdo je ta oseba, ne glede na to, da mi pošlje v eni uri tudi po 15 smsov. Nima zveze, saj nama z več številčk piše. Mene osebno najbolj mori to, da nimava pravice izvedeti, kdo je ta oseba, na podlagi telefonske. Tudi če greš na policijo, oni tebi ne razkrijejo identitete te osebe. [...] Ne, dokler nama nekdo fizično ne ogrozi življenja, nič ne naredijo. (Neža, 24, 2014)

Med tistimi, ki so nasilje prijavili policiji, je glavnina poročala o nevtralnih ali pozitivnih izkušnjah s policijo. Tako je 47 % posameznikov zatrnilo, da ob prijavi ni bilo mogoče zaznati posebnega, bodisi pozitivnega bodisi negativnega odziva policije, 37 % jih je odnos policije ocenilo kot podporen in profesionalen, o neprofesionalnem in homofobičnem vedenju policije pa so poročale tri osebe.



Graf 3: Izkušnje s policijo ob prijavi nasilja (%)

Nasilje v partnerski zvezi

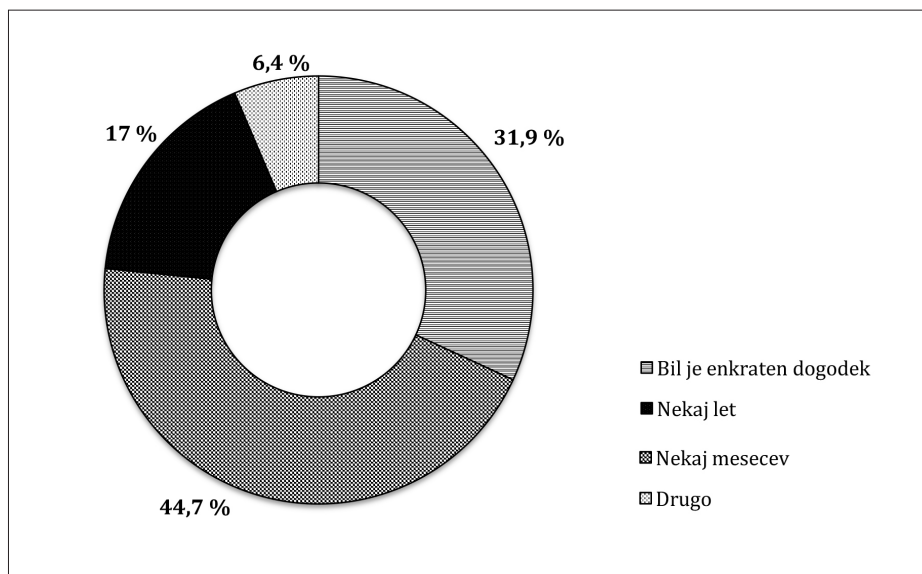
Anketiranke in anketirance smo v ponovljeni raziskavi spraševali tudi o nasilju v partnerski zvezi. Pri tem je 11 % (8,2 % moških in 14,5 % žensk) potrdilo, da so že bili ali so v istospolni partnerski zvezi, v kateri so doživeli nasilje. Od tega jih je 79 % poročalo o izkušnji psihičnega oziroma verbalnega nasilja, 61 % o fizičnem

nasilju, 7 % pa o spolnem nasilju. (Seštevek je več kot 100-odstoten, ker so anketiranci lahko doživeli hkrati različne oblike nasilja.) Ženske so pogosteje poročale o fizičnem, moški pa o psihičnem nasilju.

Tabela 5: Za kakšno partnersko nasilje je šlo? (%)

	Moški	Ženske	% primerov
Fizično nasilje	55,6	66,7	61,3
Psihično/verbalno nasilje	83,3	74,4	78,7
Spolno nasilje	5,6	7,7	6,7

Med tistimi, ki so doživeli partnersko nasilje, jih je 10 % tovrstno nasilje doživelo v več partnerskih zvezah. Anketiranci z izkušnjo nasilja so poročali, da so nasilje trpeli nekaj mesecev (44,7 %) oziroma nekaj let (17 %), za skoraj 32 % vprašanih pa je bila to enkratna izkušnja. Trije anketiranci so potrdili, da trenutno še vedno živijo v partnerski zvezi, v kateri doživljajo nasilje, dva pa na to vprašanje nista želela odgovoriti. Preostali z izkušnjo nasilja v istospolni partnerski zvezi (95 %) so poročali, da trenutno niso v zvezi, v kateri bi doživljali nasilje.



Graf 4: Koliko časa ste doživljali nasilje v istospolni partnerski zvezi? (%)

Izkušnja nasilja v LGBT-skupnosti

V anketi nismo spraševali posebej o izkušnji nasilja v LGBT skupnosti, so pa na to opozorili nekateri anketiranci in anketiranke v fokusnih skupinah. Če za javni prostor govorimo o heteronormativnosti kot obliki nasilja, lahko v primeru

LGBT-skupnosti govorimo o pritisku homonormativnosti, v kateri se sicer zrcalijo heteronormativna pričakovanja. Andrej je, na primer, takole opisal svoje negativne izkušnje v LGBT-skupnosti:

Če ne ustrezaš nekemu profilu, torej če nisi tak »moški gej«, ki se vede kot moški, tudi z njihove strani [drugih gejev, op. a.] doživiš dosti verbalnega nasilja. Jaz sem to doživel. Prvič ko sem stopil v Tiffany in je bil še na tri četrt prazen, gre en tip mimo mene in mi reče »peder«. In si mislim: »Čakaj malo, obadva sva v Tiffanyju in ti meni praviš, da sem peder.« (smeh) Pa tud na spletu je ogromno tega. Nekateri ti rečejo direktno, nekateri ne, recimo tetke, feminizirani, debeli *off*. Ta feminiziranost in kult telesa in starost ... Torej mlajši, *strejt looking* pa izklesano telo. Če ne ustrezaš temu, dostikrat doživljaš posredno ali pa neposredno nasilje. (Andrej, 23, 2014)

Meni je bilo enkrat rečeno, da glede na moj spolni izraz že ne morem biti lezbijka. Glede na mojo vizualno femininost, da definitivno nisem lezbijka. To mi je bilo izrečeno na Metelkovi, pač neka naključna socialna situacija. So se nekatere druge lezbijke očitno čutile poklicane, da mi povejo, da jaz pa nisem. (Neža, 24, 2014)

Prozorni klozet in psihično nasilje v družini

V obeh raziskavah je bila posebna pozornost namenjena razkritju. Podatki iz fokusnih skupin, kjer je bila tema razkritja bolj poglobljeno obravnavana, kažejo, da je nasilje lahko prisotno tako ob razkritju pred starši kot tudi po razkritju.

Razkritje pred ožjo družino, še zlasti pred starši, je eden ključnih dogodkov za večino lezbijk in gejev pri formiranju osebne identitete in sploh v življenjskem poteku, ki »pomembno oblikuje družinsko realnost in odnose med družinskimi člani« (Kuhar in Švab, 2014a: 16), ti pa so izjemno pomembni za kvaliteto življenja, identiteto in možnosti izbire življenjskega sloga LGBT-oseb sploh (Bertone in Pallotta-Chiarolli, 2014).

Ne morem reči, da je bilo razkritje pred mojo najboljšo prijateljico pravo razkritje. Moje prvo pravo razkritje je bilo pred starši, ker takrat padejo vse bariere; od te točke naprej me ni več skrbelo [za reakcije na moje razkritje] ... To razkritje ti da samozavest. (Igor, 27, 2004)

Večina gejev in lezbijk pa ob razkritju pred starši še vedno doživi negativno reakcijo: leta 2004 je le 21,4 % lezbijk in gejev doživelo pozitivno reakcijo pri razkritju materi in samo 14,4 % pri razkritju očetu. V ponovitveni raziskavi sta se oba deleža sicer povečala, a še vedno pomenita manjšino. Pri razkritju materi se je delež pozitivnih reakcij zvišal na 30,3 %, pri očetih pa na 17 %.

Med negativnimi reakcijami staršev na razkritje najdemo tudi tako ekstremne, kot sta jih opisala Gregor in Oskar:

Bila je izrazito negativna reakcija, od priporočil za zdravljenje do eksorcizma ... Stvar je eskalirala do te mere, da nisem imel vstopa v kopalnico zaradi možnosti okužbe z aidsom. (Gregor, 20, 2014)

Mama je rekla: »Midva še nisva vrgla puške v koruzo, saj obstaja še kakšna terapija za to.« Potem sem ji rekel: »Terapijo rabiš ti, ne jaz.« Oče pa ni nič rekel. (Oskar, 24, 2004)

Pogostejše pa je čustveno izsiljevanje, ki se lahko nadaljuje tudi dlje časa po razkritju:

In potem je bilo to obdobje par mesecev tišine. Oče dejansko pol sploh ni kaj dosti govoril o tem, ampak pol je bila mama tista, ki je prihajala ven s periodičnimi izbruhi razočaranja. (Marko, 29, 2014)

Marko je opisal tudi pogosto situacijo, ki ji pravimo »prozorni klozet«. Ta se oblikuje, ko se lezbijke in geji razkrijejo pred svojo ožjo družino, vendar se o tem potem ne govori. Starši (in/ali drugi družinski člani) se z novim dejstvom ne spriznijo oz. se ne želijo soočiti s posledicami in pomenom nove situacije. Tako je oseba, ki se je razkrila, potisnjena nazaj v klozet – prozorni klozet, ki pa še naprej ovira osebna razmerja v družini.

Dolgo časa nismo o tem govorili ... O tem, kako živim. Kasneje, ko sem slišala od drugih o njihovih razkritjih, sem spoznala, da po prvem šoku starši nikoli nič ne sprašujejo, ne glede na to, ali so bile reakcije pozitivne ali negativne. (Maruša, 27, 2004)

Vsaj dve leti se nismo pogovarjali o tem. Jaz sem bil v bistvu nekako zadovoljen, da vejo, nisem drezal, nisem niti vedel, kako bi se lotil te teme, potem pa mi je šla malo na živce ta tišina. (Miha, 30, 2014)

Nedorečeno situacijo pogosto spremljajo različne (lahko tudi bolj subtilne) oblike, predvsem psihičnega nasilja v obliki čustvenega izsiljevanja ipd.

Pri moji mami je bilo tako kot pri vseh mamah. Mogoče je bilo pri moji še bolj hudo, ker je dovolj zvita in manipulativna, da je znala igrati na določena čustva. Uprizorila je živčni zlom, ki sem ga potem videl še trikrat. Povsem enakega. Bilo je tako hudo, da sem si na začetku mislil, joj, da si ne bo kaj naredila. In takrat ji pač obljubiš marsikaj, da se boš spremenil, da boš razmislil, da boš ne vem kaj. [...] Ampak v končni fazi sem ji rekel, da če noče vedeti resnice, naj nikar ne sprašuje. (Martin, 25, 2004)

Razprava in sklepi

V primerjalni analizi rezultatov raziskav o vsakdanjem življenju gejev in lezbijk v Sloveniji ugotavljamo, da se izkušnja nasilja v desetletnem obdobju tako rekoč ni spremenila. Delež anketirancev in anketirank, ki imajo izkušnjo nasilja zaradi spolne usmerjenosti, se je zmanjšal le za tri odstotke in torej še vedno ostaja izkušnja za vsako drugo osebo. Statistično značilna razlika se je pokazala pri poročanju o psihičnem nasilju, kjer je petodstotni porast, kar pa lahko pripišemo tudi višji stopnji prepoznavnosti in senzibilnosti za to vrsto nasilja. Še vedno ni opaziti pozitivnih sprememb v pogostnosti nasilja, saj je v drugi raziskavi večji delež tistih, ki so poročali, da so bili žrtev nasilja nekajkrat ali celo pogosto.

Glavnina nasilja se sicer dogaja v javnem prostoru, storilci pa so neznanci, nasilje v družini (storilci starši oz. sorodniki) pa se je zmanjšalo s 26 % v letu 2003 na 16 % v raziskavi leta 2014. Vendar pa tega upada nikakor ne moremo interpretirati, kot da družina postaja varnejše mesto za geje in lezbijke.

Primerjava podatkov kaže, da javni prostor še vedno ostaja visoko heteroseksualiziran in da izkazovanje istospolne usmerjenosti pomeni tveganje za izpostavljenost nasilju, zato ni presenetljivo, da je samonadzorovanje tisti mehanizem, ki ga lezbijke in geji najpogosteje uporabljajo, da se izognejo potencialnim grožnjam in nasilju. Najpogostejša uporabljena strategija je mimikrija.

Obe raziskavi kažeta, da je tudi nasilje zaradi spolne usmerjenosti spolno zaznamovano. Že v prvi raziskavi se je pokazalo, da o fizičnem nasilju pogosteje poročajo moški in da se delež tistih moških, ki imajo tovrstno izkušnjo, ni bistveno spremenil, medtem ko je pri anketirankah nekoliko upadel. Pri psihičnem nasilju je slika nekoliko drugačna, saj podatki kažejo, da je za ženske ta izkušnja skorajda univerzalna, se je pa povečal tudi delež moških s to izkušnjo. Ženske so pogosteje tudi žrtve nasilja v partnerski zvezi. O tem imamo sicer samo podatke iz ponovitev raziskave, ti pa kažejo, da je imelo izkušnjo partnerskega nasilja 11 % anketirancev in anketirank. Tudi tukaj so statistično pomembne razlike po spolu, saj so ženske v večji meri žrtve partnerskega nasilja, pri čemer gre pogosteje za fizično nasilje, medtem ko gre pri moških pogosteje za psihično nasilje.

Tudi v drugi raziskavi se je pokazalo, da so ženske pogosteje žrtve nasilja zaradi spolne usmerjenosti v zasebni sferi, narasel pa je tudi delež tistih anketirank, ki so poročale o izkušnji nasilja v javnem prostoru (72 % v letu 2014).

Skrb zbujujoči so podatki o pojavnosti nasilja v šolskem prostoru. Medtem ko je bilo tega nasilja v prvi raziskavi 22 %, se je delež v drugi raziskavi kar podvojil. Čeprav lahko delno rast pojasnimo z večjo vidnostjo oz. razkritostjo mladih gejev in lezbijk ter tudi z večjo senzibilnostjo za prepoznavanje različnih oblik nasilja, pa ostaja dejstvo, da problematika homofobije in nasilja nad spolnimi in seksualnimi manjšinami v šoli ni naslavljana s strani pedagoških delavcev in delavk, kar ustvarja ne le okolje, kjer se tovrstno nasilje ne problematizira, temveč se tudi reproducira.

V drugi raziskavi smo spraševali tudi po praksi prijavljanja primerov nasilja pristojnim organom. Velika večina (91 %) nasilja ne prijavi, pri tem pa prednjačijo

razlogi, kot so minimaliziranje nasilja in neekonomičnost prijave in prepričanje, da s tem ne bi ničesar dosegli.

Čeprav kvantitativni del v obeh raziskavah ni meril prisotnosti nasilja v LGBT-skupnosti, so udeleženi v fokusnih skupinah opozorili tudi na ta problem.

Posebna pozornost je bila v obeh raziskavah namenjena nasilju v družini. Že v prvi raziskavi se je pokazala posebna socialna situacija, ki jo lahko interpretiramo tudi kot določeno obliko nasilja, namreč t. i. prozorni klozet, kjer po razkritju v družini pride do molka in ignoriranja nove informacije, spremljajo pa ga lahko tudi različne oblike, predvsem psihičnega, nasilja (čustveno izsiljevanje ipd.). O tej izkušnji poroča večina gejev in lezbijk v obeh raziskavah.

V desetletnem obdobju med obema raziskavama se je povečala javna prepoznavnost tematik in problematik s področja spolnih in seksualnih manjšin, po drugi strani pa je, kar nakazujejo tudi najini podatki, to prineslo tudi prostor in več možnosti za odkrito homofobijo. Tako rekoč enak in v nekaterih primerih (nasilje v šolskem okolju) celo zelo povečan delež izkušenj nasilja v desetletnem obdobju vsaj do neke mere ni presenetljiv. Nespremenjeno oz. poslabšano situacijo lahko pojasnimo z že dalj časa trajajočimi procesi retradicionalizacije, ki postopoma, a vztrajno razraščajo korenine nestrpnosti in diskriminacije na vsa področja pravic spolnih in seksualnih manjšin. Tako lahko ugotovitev iz prve raziskave o privatizaciji istospolne usmerjenosti po več kot desetih letih samo še bolj potrdimo. Če kje, so manjši premiki pri mlajši generaciji lezbijk in gejev nastali ravno v sferi zasebnosti in družin, kjer zaznavamo večje sprejemanje otrokove spolne usmerjenosti s strani staršev oz. družinskih članov, prijateljev ipd. Še vedno pa ostajajo najbolj pereči problemi in ključna vprašanja razumljeni kot stvar zasebnosti, v javnosti pa se o njih ne razpravlja kot o političnih vprašanjih, še manj pa se glede njih ukrepa.

Literatura

- BERTONE, CHIARA IN MARIA PALLOTTA-CHIAROLLI (2014): *Queering Families of Origin*. London, New York: Routledge.
- COMSTOCK, GARY (1991): *Violence Against Lesbians and Gay Men*. New York: Columbia University Press.
- CONNELL, RAEWYN (1995): *Masculinities*. Berkeley, Los Angeles: University of California Press.
- GUITTAR, NICHOLAS (2013): Micropanics: A Theoretical Explanation for Anti-Gay Hate Crime Perpetration. *International Journal of Criminology and Sociological Theory* 6(4): 164–170.
- HEREK, GREGORY (2004): Beyond Homophobia: Thinking About Sexual Prejudice and Stigma in the Twenty-first Century. *Sexuality Research and Social Policy* 1(2): 6–24.
- HOPKINS, PATRICK D. (1992): Gender Treachery: Homophobia, Masculinity, and Threatened Identities. V *Rethinking Masculinity: Philosophical Explorations in Light of Feminism*, L. May in R. Strikwerda (ur.), 7–18. Lanham, MD: Littlefield, Adams.

- KUHAR, ROMAN IN ALENKA ŠVAB (2014a): *Raziskava o pravni podinformiranosti LGBT skupnosti in vsakdanjem življenju gejev in lezbijk: raziskovalno poročilo*. Ljubljana: Mirovni inštitut.
- KUHAR, ROMAN IN ALENKA ŠVAB (2014b): *Raziskava o pravni podinformiranosti LGBT skupnosti in vsakdanjem življenju gejev in lezbijk (preliminarni podatki)*. Dostopno na: <https://lgbtpravice.si/raziskava> (22. februar 2019).
- SYKES, GRESHAM M. IN DAVID MATZA (1957): Techniques of Neutralization: A Theory of Delinquency. *American Sociological Review* 22(6): 664–670.
- ŠVAB, ALENKA IN ROMAN KUHAR (2005): *Neznosno udobje zasebnosti: vsakdanje življenje gejev in lezbijk*. Ljubljana: Mirovni inštitut.
- TAJFEL, HENRI IN JOHN C. TURNER (1986): The Social Identity Theory of Inter-group Behavior. V *Psychology of Intergroup Relations*, S. Worchel in L. W. Austin (ur.), 7–24. Chicago: Nelson-Hall.
- VELIKONJA, NATAŠA IN TATJANA GREIF (2001): Anketa o diskriminaciji na osnovi spolne usmerjenosti. *Lesbo* (11–12). Dostopno na: http://www.ljudmila.org/lesbo/raziskave_porocilo1.htm (8. november 2018).